

Nico Lamminparras

Paikalliskirkko presidentin ponnesta?

Petro Porošenkon diskurssi Ukrainan kansallisesta ortodoksisesta kirkosta 2018

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tav.ti/ortodoksia

Ortodoksia 63 (2023), 76–106

DOI: 10.61560/ortodoksia.137218

Abstrakti

Vuosi 2018 muodostui käännteentekeväksi Ukrainan ortodoksisuudelle. Presidentti Porošenkolla oli tapahtumissa merkittävä rooli: hän anoi ja argumentoi autokefaliaa, kirkon täyttää itsenäisyyttä. Uusi paikalliskirkko yhdistyi tammikuussa 2019 Kiovan patriarkaatin ja Ukrainan autokefaalisista ortodokseista. Moskovan patriarkaatin alainen kirkko tuomitsi presidentin toimet hengellisyyden politisointina ja peräänkuulutti kanonista oikeutta.

Yhteiskunnallista kehitystä ja sanavalintoja korostavan diskurssianalyysin avulla selvitin, miten Porošenko perusteli paikalliskirkkoa, millaisin toimin hän sitä edisti ja miten poliittinen tilanne vaikutti asiassa. Analyysissäni kieli ei vain kuvaa ilmiötä, vaan esittää siitä jopa tarkoitushakuisen muokelman. Aineiston tämän vuorovaikutuksen tarkasteluun muodostavat Porošenkon kirkolliset julkitulot 2018.

Vaaleihin 2019 tähtyvä Porošenko nosti autokefalian maan kohtalonkysymykseksi keväällä 2018. Porošenkon mukaan autokefalia torjui Venäjän vaikutuksen ja vahvistaisi Ukrainan itsenäisyyttä. Aktiivisuutensa vuoksi presidentin täytyi silti vakuutella sekä prosessin epäpoliittisuutta että valtion neutraliteettia. Paradoksaalisesti aie koski yksin tietä Kaikkivallan luo – mutta siitä piti tulla kansallinen.

Tutkimustehtävä, menetelmät ja aineisto

Venäjän toista vuotta jatkuva hyökkäys Ukrainaan on tiivistänyt ukrainalaisten rivejä jopa siten, että vuodesta 1991 maata haastaneet siirtymät neuvostotaloudesta markkinavoimiin, totalitarismista demokratiaksi, valtakunnan osasta valtioksi sekä keskeneräisestä identiteetistä kansakunnaksi ovat osaksi menettäneet merkitystään.¹ Valtiojohdon vahvalla myötävaikutuksella kansakunnan rakentamisessa toteutui eräs huomattava virstanpylväs kuitenkin jo 6.1.2019, kun Ekumeeninen patriarkaatti myönsi autokefalian – täyden itsenäisyyden – Kiovan patriarkaatin (UOKKP) ja Ukrainan autokefaalisesta ortodoksisesta kirkosta (UAOK) yhdistyneelle Ortodoksiselle kirkolle Ukrainassa (OKU). Näin maahan syntyi Moskovan patriarkaatin riippumaton paikalliskirkko, metropoliittakunnan arvoisena kolmenkymmenen, tai pikemmin sadan, vuoden pyrintöjen jälkeen.²

OKU:n muodostumiseen saakka Ukrainassa toimi kolme ortodoksista yhteisöä. Näistä Moskovan patriarkan alainen Ukrainan ortodoksinen kirkko (UOK) oli ainoa kirkko-oikeudellisesti laillinen eli muiden itsenäisten ortodoksisten paikalliskirkkojen tunnustama toimija.³ Autokefaalisen kirkon historia muodostuu tiivistetysti perustamisesta, lakkauttamisesta ja uudelleenperustamisesta, joista jälkimmäisen voi (viimeksi) katsoa toteutuneen kesäkuussa 1990.⁴ Kiovan patriarkaatti syntyi kesäkuussa 1992 UOK:n silloisen metropoliitta Filaretin ja Ukraina-mielisten poliitikkojen yhteistyönä sen

1 Kuzio 1997, 3; nyky-Ukrainan viisi keskenään kilpailevaa narratiivia ks. Zaharchenko & Zaharchenko 2021, 167.

2 Ukrainan ensimmäisestä autokefalia-pyrkimyksestä 1917–1918 ks. Denysenko 2018, 20–23; rajaaan OKU:n hajoamisen Kiovan patriarkka Filaretin (Myhailo Denysenko, 1929–) ja metropoliitta Epifanin (Serhi Dumenko, 1979–) arvovaltakiistaan keväällä 2019 (PC 2019) sekä tätä seuranneen Kiovan patriarkan jälleen muodostamisen ja sen näkemyksen itsestään ai-noana ukrainalaisiasiaa ajavana kirkkona (УПЦКП) myöhemmän artikkelin teemoiksi.

3 Lamminparras 2019, 243, 258; kanoniset kysymykset ks. Damaskinos 2020; paikallisuuden kysymys ja ortodoksisen kirkon rakentuminen hiippakunta-pohjalta ks. Metso 2015.

4 Lamminparras 2019, 252–253, 255–256; YAIII; UAOK Kiovan patriarkaa-tin ”varjossa” ks. Hurskainen & Laitila 2023, 235–236.

jälkeen, kun autokefalia oli kaatunut äitikirKKo Moskovan patriar-
kaatin kieltävään vastaukseen puolisen vuotta aiemmin.⁵

Suomessa etäiseltä vaikuttavaa, mutta Ukrainan valtiollisessa ja kirkollisessa elämässä merkittävää vuotta 2018 on tutkittu lähin-
nä vasta autokefalia-prosessin saavutettua lakipisteensä.⁶ Ukrai-
nan valtiojohdon vahvaa osallisuutta ei ole juuri tarkasteltu, tai tee-
ma on kulkenut sivujuonteena.⁷ Varsinaista analyysiä ratkaisevan
vuoden 2018 diskursseista, saati nimenomaan valtionpäähenkilön
paikalliskirkkoargumentoinnista, ei kuitenkaan ole toteutettu.

Tässä artikkelissa täydennän suomenkielisessä tutkimukses-
sa esiintyvää vajetta syventymällä presidentti Petro Porošenkon⁸
vuoden 2018 kirkollisiin diskursseihin. En analyysissäni niinkään
esitä kysymyksiä *mitä ja mikä oli tulos* – vaan *miten ja millaisessa*
tilanteessa. Kattavassa analyysissäni tarkastelen myös sitä, mikä jää
lausumatta. Diskurssianalyysin avulla haen Porošenkon vuoden
2018 paikalliskirkkoa koskevista puheenvuoroista painotuksia,
samankaltaisuuksia sekä niiden piiloviittauksia. Artikkelin tutki-
muskysymykset voi esittää seuraavasti:

- millaisin ilmaisuin ja termein Porošenko paikalliskirkkoa
argumentoi?
- miten yhteiskunnallispoliittinen tilanne vaikutti
Porošenkon diskursseihin?
- miten Porošenkon toiminta suhteutui muihin ortodoksi-
siin yhteisöihin?

5 СРЖ 2017; УПЦКП2; УПЦКП3; Laitila 2010, 329; Lamminparras 2019,
256–258; Hurskainen & Laitila 2023, 231–234.

6 Esim. Lamminparras 2019; Hurskainen 2020; Laitila 2020; Damaskinos
2020.

7 Lamminparras 2019, 244, 264–267, 270–273; aihe sivujuonteena ks. Lam-
minparras 2018, 60–62; Hurskainen & Laitila 2023, 268, 271–273, 275, 281–
282; oma käsikirjoitukseni Ukrainan ensimmäisten presidenttien Kravtšuk ja
Kutšma kirkkopoliitikasta vuosina 1991–2004 on toistaiseksi julkaisematon.

8 Petro Porošenko (1965–), Ukrainan ulkoministeri 2009–2010; Kaupallisen
ja teollisen kehityksen ministeri 2012; presidentti 2014–2019.

Diskurssianalyysi tutkimusotteena

Itse termi 'diskurssi' voidaan määritellä yksittäisen ja saman puhujan yhtä ja samaa aihetta koskeviksi julkisiksi esityksiksi.⁹ Paljaimmillaan diskurssianalyysi on väljä teoreettismetodinen viitekehys, jossa aineisto nähdään yhtäältä osana sosiaalista ympäristöään ja toisaalta sen rakennuselementtinä. Yksilön intressien ja pyrkimysten tarkastelulle tutkimusote on käytännöllinen siksi, että siinä katsotaan kielelle annetun päämääriä. Aineisto ei vain esitä kohdettaan, vaan peräti tuottaa tästä yhden version.¹⁰

Norman Fairclough'n mukaan kielen muokkautuminen liittyy laajempaan yhteiskunnalliseen kehitykseen. Raakatekstitasolla Fairclough ohjaa huomion konkreettisiin sanavalintoihin ja niin sanotussa tuotantokontekstissa julkaisukäytäntöihin sekä resurssihin. Mikään analyysitaso ei ole toisista riippumaton, eivätkä minkään tekstin kielelliset ratkaisut ainoita mahdollisia.¹¹ Diskurssien sosiokulttuurisen ympäristön hahmottamiseksi tässä artikkelissa käsitellään myös Ukrainan yhteiskuntaa sekä poliittisia toimijoita. Pelkistäen kyse on kohdeilmioistä niin kutsutussa historismin prismassa: materiaali läpivalaistaan sen menneen ja nykyisyyden kautta, kiintopisteenä asianomainen aikakausi.¹²

Aineiston käsittely on perustavasti kuvailevaa, sillä tapahtumien ajallisen läheisyyden vuoksi on tarpeellista todeta, millaisia kirkollispoliittisia julkituloja ja toimenpiteitä Porošenko toteutti vuonna 2018. Helpottaakseni kokonaiskuvan saamista olen jakanut analyysin temaattisiin lukuihin. Näissä kronologinen esitysjärjestys on mahdollinen.

9 Borțun & Săvulescu 2009, 9.

10 Eskola & Suoranta 1998, 141, 195.

11 Fairclough 1992, 1, 62–63. 'Teksti' ei tarkoita vain kirjoitettuja lähteitä, vaan myös muita (menneisyyttä) taltioivia lähteitä ks. Fairclough 1992, 38.

12 Лайдинен & Веригин 2004, 14.

Aiempi tutkimus

Itsenäisen Ukrainan sekä kirkollisen että historiallisen kontekstin tutkimus suomen kielellä on viime vuosiin asti ollut verrattain vähäistä, lukuun ottamatta Mikko Ketolan ja Teuvo Laitilan tutkimuksia.¹³ Kotimaisten tutkijoiden kiinnostus Ukrainaa kohtaan on lisääntynyt viime vuosina, ja esimerkiksi Laitilan ja Heta Hurskaisen toimittama *Teologisen Aikakauskirjan* numero 2/2020 omistettiin Ukrainalle. Siinä Hurskainen käsittelee Ukrainan tilannetta ekumeenisen osallistumisen valossa, Mikko Ketola tarkastelee Ukrainan kreikkalaiskatolisia vuosina 2014–2019, Teuvo Laitila esittää tiiviin kuvauksen itsenäisen ukrainalaiskirkon prosessista ja pappismunkki Damaskinos analysoi kanonisia kiistoja Ukrainan paikalliskirkon muodostamisessa 2018–2019.¹⁴

Olen omassa aiemmassa tutkimuksessani sivunnut presidenttien kirkkopoliitiikkaa tarkastellessani Unkarin, Romanian, Venäjän ja Ukrainan kielikonflikteja sekä Ukrainan ortodoksisten kirkkojen historia-käsityksiä ja diskursseja vuonna 2018.¹⁵ Hurskaisen ja Laitilan tuore yhteisö *Ukraina on meidän!* käsittelee presidenttien kirkkopoliittisia toimia paikoittain, mutta sisältää vain vähäisessä määrin analyysiä Petro Porošenkon alkuperäiskielisestä kirkollisesta viestinnästä.¹⁶

Kansainvälisessä tutkimuksessa jälkikommunistisen Ukrainan kirkollinen kehitys jäi pitkään sivuteemaksi, mutta kiinnostus siihen on kasvanut 2010-luvulla.¹⁷ Omaa aihettani lähimmäs tulee Denys Shestopalets, jonka artikkeli Porošenkon kirkollisesta diskurssista 2014–2018 analysoi perusteellisemmin kuitenkin vain muutamaa lainausta ja, merkittävää kyllä, huomioi Ukrainan sisäisen kehityksen vasta lopuksi sekä jättää ulkopoliittisten selkkausten vaikutukset arvioimatta.¹⁸

13 Ketola 1991; Laitila 1994; Ketola 1995; Laitila 2010; Ketola 2016. Viimeksi mainitussa merkitsevä on, ettei kirjallisuudesta tai lähteistä yksikään ole ukrainaksi tai edes venäjäksi, yhtä uutista lukuun ottamatta; Ukrainan historiasta suomeksi ks. Pilipenko & Kasjanov 1997; Remy 2015.

14 Hurskainen 2020; Ketola 2020; Laitila 2020; Damaskinos 2020.

15 Lamminparras 2018, 60–61; Lamminparras 2019.

16 Hurskainen & Laitila 2023, 232, 235–239, 241–244, 258–259, 267–268, 271–272, 275, 277, 280–282. Porošenko-sitaateista puolet on saatu englanninkielisistä eri uutisista tai toisten tutkijoiden artikkeleista.

17 Esim. Pachlovska 2009; Riabchuk 2009; Еленский 2013; Wawrzonek 2014; Hudson 2018; Merlo 2019; Puleri 2019.

18 Shestopalets 2020.

Lähdeaineisto

Tässä artikkelissa Porošenkon diskurssin sekä sen herättämien vastineiden erittely pohjaa alkuperäisiin ukrainan- ja venäjänkielisiin julkituloihin. Koska Ukrainan presidentin uutisarkisto (ПУ) ei yllä Volodymyr Zelenskyn virkaanastujaisia 20.5.2019 kauemmas, on Petro Porošenkon diskurssit jäljitetty mahdollisimman autenttisina ukrainalaisista tiedotusvälineistä, mukaan lukien ex-presidentin Facebook ja Twitter.¹⁹ Osa Porošenkon julkituloista on haettu ulkomaisista tiedotusvälineistä kuten BBC, RFERL ja Радіо Свобода (jatkossa РС), tällöinkin pääosin ukrainankielisinä.

Aineistoon valikoitui kiintoisa eriperäinen otanta. Ukrainalaismedioista esimerkiksi Lvivsky Portal (Львівський Портал) toimi tutkimusajanjaksolla Kiovan patriarkaattiin sitoutuneessa – ja sittemmin OKU:a suosivassa – Länsi-Ukrainassa.²⁰ Tietotoimisto Ortodoksisten journalistien liitto (Спілка Православних Журналістів, jatkossa СПДЖ) esittäytyy kuvauksessaan ”kanonisen ortodoksisuuden” edustajaksi, mikä on tulkittavissa UOK:ksi, sillä alempana tekstissä kuvataan valtiovallan ”vainoa” metropoliitta Onufria kohtaan.²¹ Sen sijaan kaksikielinen Ukrajinska Pravda (Українська Правда, jatkossa УП), venäjää käyttävä Interfax-Ukraina (Інтерфакс-Україна, jatkossa ІУ), televisiokanava Prjamy (Прямий), valtakunnallinen ja kolmikielinen TSN Ukrajina (ТСН Україна, jatkossa ТСНУ), yleisukrainalainen ja monikielinen Ukrinform (Укрінформ) ja englanninkielinen Kyivpost asettuvat hankalammin yhteen tiettyyn kategoriaan. Myös tämä alleviivaa tarvetta kielen sosiokulttuurista ainesta tarkastelevalle lähestymistavalle.

Venäjän ortodoksisen kirkon (Moskovan patriarkaatin) sekä UOK:n lausuntojen näkyvyys kirkkokiistassa on olennaista sekä taustoituksen että Porošenkon argumenttien lähemmän tarkastelun kannalta. Erityisesti Venäjän ortodoksisen kirkon ulkosuhteiden osasto (ОБЦС) otti autokefalia-prosessin aikana 2018–2019 puheenjohtajan-

19 ПП; @poroshenko; Volodymyr Zelensky (1978–), Ukrainan presidentti 2019–.

20 Razumkov 2020, 15.

21 UAR; Onufri (Orest Berezovski, 1944–), Kiovan ja koko Ukrainan metropoliitta syksystä 2014.

sa metropoliitta Ilarionin hahmossa kantaa Ukrainan ortodoksien tilanteeseen.²² UOK:sta lausuntoja antoivat kirkon tieto- ja valistusosasto (CIIIB) sekä kirkon ulkosuhteiden osasto (B3LI3).

Ortodoksit Porošenkon viran alkuvuosina

Isänmaallisuuden aallonharjalla presidentiksi valitun Petro Porošenkon virkakauden alussa vuonna 2014 ukrainalaisista 76 prosenttia piti itseään ”uskovaisina” ja näistä 70 prosenttia näki itsensä ”ortodokseina”. Ortodokseista runsas 17 prosenttia ilmoitti kirkko-yhteisökseen UOK:n, yli 22 prosenttia sitoutui Kiovan patriarkaattiin ja alle prosentti mainitsi kuuluvansa autokefaaliseen kirkkoon.²³ Porošenko itse tunnettiin UOK:n aktiivisena jäsenenä ja lahjoittajana, mutta hän ei silti kannattanut kirkkonsa ykseyttä Venäjän ortodoksisen kirkon kanssa.²⁴

Presidentin aktivoitumisen kirkkokysymyksessä mahdollisti se, että rintamalinjat vakiintuivat Itä-Ukrainassa keväällä 2015.²⁵ Esimerkiksi tapaamisessa Ekumeenisen patriarkaatin edustajien kanssa Porošenko korosti omaa paikalliskirkkoa Ukrainan yhtenäisyyden edesauttajana.²⁶ Diskursiivisesti Porošenko linkitti näin itsensä ja kirkkopoliittisen linjansa maan ensimmäiseen presidentti Leonid Kravtšukiin, joka ajoi Ukrainan omaa kirkkoa kansakunnan rakentamiseksi ja yhtenäisyyden lujittamiseksi.²⁷ Myös tekstitasolla Porošenkon käyttämä sanavaranto lähes mukaili edeltäjänsä ilmaisuja. Virkakaudellaan Kravtšuk katsoi ukrainalaisortodoksian alisteisuuden Moskovan patriarkaatile haittaavan maan itsenäisyyttä

22 Ilarion (Grigori Alfejev, 1966–), Podolskin piispa 2002–2003; Wienin ja Itävallan piispa 2003–2008; Volokolamskin piispa ja Kirkon ulkosuhteiden osaston puheenjohtaja 2008–2022, joista arkkipiispan arvossa 2009–2010 ja metropoliitan arvossa 2010–; Budapestin ja Unkarin metropoliitta 2022–.

23 Zaharchenko & Zaharchenko 2021, 166; Shlikhta 2016, 124.

24 Shestopalets 2020, 154.

25 Shestopalets 2020, 155; Ukrainan tapahtumat kevästä 2014 kesään 2015 ks. esim. Lamminparras 2015.

26 @poroshenko 2015.

27 Merlo 2019, 194. Leonid Kravtšuk (1934–2022), Ukrainan SNT:n Korkeimman Neuvoston puhemieshistorian puhemies [valtionpäämies] 1990–1991; Ukrainan presidentti 1991–1994.

ja muodostavan vakavan uhan Ukrainan valtiollisuudelle.²⁸ Kuitenkin siinä missä Kravtšuk määritteli aikanaan myös uhan alkuperän, Porošenko ei maininnut vaaran aiheuttajaa tai lähdettä.

Shestopaletsin mukaan tämä hienovaraisuus leimasi Porošenkon kirkollista diskurssia vuosina 2014–2017.²⁹ Tämä oli ristiriidassa sen kanssa, että Ukrainan politiikan ja kulttuurin eliitti pyrki samanaikaisesti ideologisoimaan ukrainan kielen ja kulttuurin sekä nostattamaan kansaa näiden asialle. Ukrainan parlamentti, Korkein Rada, esimerkiksi hyväksyi useita ukrainan kielen asemaa vahvistavia (ja venäjän kielen käyttöyhteyksiä kaventavia) kielilakeja.³⁰ Kesäkuussa 2016, juuri ennen yleisortodoksista koostumista Kreetalla, Rada anoi autokefaliaa Konstantinopolilta argumentoiden Moskovan patriarkaatin liiallisella linkittymisellä Venäjän hallintoon.³¹ Porošenkon kirkollisen diskurssin yhdeksi pontimeksi vuodesta 2016 alkaen muodostui tämä sisäinen vastakkainasettelu. Presidentin silmissä itsenäinen kirkko takaisi yhteiskuntarauhan ja kansan yhtenäisyyden ortodoksien ykseyden ohessa.³² Alkuvuodesta 2016 Porošenko pyysikin UOK:n tukea itsenäisen ukrainalaiskirkon muodostamiselle – tuloksetta.³³

Pettynyt Porošenko konsultoi Ekumeenista patriarkkaa Bartholomeosta paikalliskirkon kysymyksestä, mutta BBC:n mukaan tulos rajoittui molemminpuolisten kohteliaisuuksien vaihtamiseen.³⁴ On luultavaa, että presidentti odotti tapaamiselta painavampaa tukea, koska tapaamisen jälkeen kirkkokysymys jäi valtiojohdon agendassa taka-alalle. Porošenko muistutti tässä vaiheessa maan toista presidenttiä Leonid Kutšmaa³⁵, joka vuosituhannen alussa haki sekä Moskovan että Konstantinopolin tukea Ukrainan itsenäiselle kirkolle, mutta jonka pyrinnot samoin kilpistyivät edellisen kieltävään vastaukseen ja jälkimmäisen passiivisuuteen.

28 Еленский 2013, 38.

29 Shestopalets 2020, 155–156.

30 Puleri 2019, 140–141, 144–145.

31 Hurskainen & Laitila 2023, 268–269.

32 Shestopalets 2020, 155.

33 Hurskainen & Laitila 2023, 268.

34 BBC 2016.

35 Leonid Kutšma (1938–), Ukrainan pääministeri 1992–1993; Ukrainan presidentti 1994–2005.

Hurskaisen ja Laitilan mukaan syy Konstantinopolin toimettomuuteen piili kesäksi 2016 suunnitellussa Suuressa ja Pyhässä Synodissa, itsenäisten ortodoksisten kirkkojen kokoontumisessa. Tähän viittaa sekin, että ikään kuin rangaistuksena Moskovan patriarkaatin viime hetken poisjäännistä Ekumeeninen patriarkaatti tulkitsi uudelleen Ukrainan ortodoksien aseman. Koska Ukrainan maa oli vuonna 988 saanut kasteensa Konstantinopolista suuriruhtinas Vladimirin hallitessa, katsoi Ekumeeninen patriarkaatti olevansa sen äitikirkko.³⁶

Samanaikaisesti Ukrainan hengellisellä sektorilla tapahtui merkittävä painopistemuutos: kaikista kyselyyn osallistuneista Kiovan patriarkaatin suosion mitattiin kohonneen 12 prosentista 25 prosenttiin. Moskovan patriarkaatin alaisen kirkon osuus oli pudonnut kymmenen yksikköä, 15 prosenttiin.³⁷ Uskottavin selitys kehitykselle oli Krimin Venäjään-liittäminen ja Itä-Ukrainan taistelut.³⁸ Olivathan vielä maaliskuussa 2013 sekä Kiovan patriarkaatti että UOK rinnan kannattaneet Ukrainan EU-integraatiota sekä vuosi myöhemmin ilmaisseet tukevansa maan alueellista yhtenäisyyttä ja riippumattomuutta.³⁹ Silti, kuten Hurskainen ja Laitila antavat ymmärtää, kirkolliset jakolinjat palautuivat miltei heti: Kiovan patriarkaatin syytettyä UOK:ta turvallisuusongelmaksi viimeksi mainittu vaihtoi johtajaansa. Valittu metropoliitta Onufri osoittautui kuitenkin liian tasapainottelevaksi keskellä Ukrainan olemassaolon vaarantavaa konfliktia.⁴⁰

Lähemmässä tarkastelussa autokefalia-hankkeen seisahtuminen vuonna 2016 osoittautuu käytännön sanelemaksi. Yllämainitussa kyselyssä itsensä ortodokseiksi määrätti 64,7 prosenttia; näistä 39,5 % ilmoitti kirkokseen Kiovan patriarkaatin, 23,1 % UOK:n ja 1,3 % kirjaimellisesti Venäjän ortodoksisen kirkon – mutta peräti 25,4 % näki itsensä ”ortodokseksi yleensä”.⁴¹ Koska viimeksi mainitut ja Moskovan alaiset ortodoksit yhdessä käsittivät vuonna 2016 puolet kaikista ortodokseiksi itsensä mieltävistä, ei paikalliskirkkoasia to-

36 Hurskainen & Laitila 2023, 268, 270.

37 Markovich 2016.

38 Lamminparras 2019, 265.

39 Hurskainen & Laitila 2023, 258; Shlikhta 2016, 138.

40 Hurskainen & Laitila 2023, 263–264; vrt. Hudson 2018, 1369.

41 VII 2016.

dennäköisesti olisi edennyt: yleisortodoksit oli(si) ollut vaikea vakuuttaa korostetusti etnisen kirkon tarpeellisuudesta, ja jälkimmäiset olivat jo sitoutuneita omaan yhteisönsä.

Kieliselkkaukset lykkäävät autokefalia-aikeen

Selvä jakauma ortodoksien parissa luultavimmin selittää sen, että Ekumeenisen patriarkaatin uudesta Ukraina-tulkinnasta huolimatta Porošenko uudisti autokefalia-vetoomuksensa vasta syksyllä 2017.⁴² Puheessaan Radalle hän totesi, ettei kyse ole valtiollisesta kirkosta eikä muiden ortodoksisten kirkkojen toimintaa kiellettä. Patriarkka Bartholomeokselle presidentti alleviivasi Ukrainan oikeutta itsenäiseen kirkkoon ja Kiovan vakaata tahtoa vuodesta 1991 vallinneen tilanteen ratkaisemiseen.⁴³ Näin Porošenko toistamiseen rinnasti itsensä Kravtšukiin.

Porošenkolta puuttui yhä suora ilmaus uhan lähteestä. Presidentti viittasi epämääräisesti ”muihin valtioihin, jotka hyödyntävät kirkollisia instituutioita geopolittisten päämääriensä saavuttamiseksi”.⁴⁴ Toisaalta presidentin ei erityisemmin tarvinnut etsiä – saati määritellä – ulkopoliittisia uhkia, sillä uuden opetuslain voimaantulo päiviä aiemmin syöksi Kiovan diplomaattisiin kriiseihin Venäjän lisäksi etenkin Unkarin ja Romanian kanssa.⁴⁵

Luonnosteluvaiheessa 2015–2016 uusi opetuslaki aiheutti kärkeviä kiistoja Radassa, varsinkin kielisäädösten osalta.⁴⁶ Lopullinen teksti määrittä muun kuin ukrainankielisen opetuksen alaluokille, ja viidennestä luokasta lähtien opetuskielenä olisi vain ukraina. Mikäli vähemmistökieli kuului EU:n virallisiin kieliin, myös sillä voisi opettaa yhtä tai useampaa oppiainetta yläluokilla. Venäjän kielen osalta tätä myönnytystä ei sisällytetty lakiin.⁴⁷

Porošenkon vahvistus laille poiki heti jyrkän reaktion: Unkarin ulkoministeri Szijjártó kutsui allekirjoitusta häpeäksi ja rai-

42 Hurskainen & Laitila 2023, 271.

43 Kyivpost 2017.

44 Kyivpost 2017.

45 Lamminparras 2018, 58–59, 62; Venäjän kritiikistä ks. Lamminparras 2018, 65–66, 69.

46 Puleri 2019, 145–146.

47 Lamminparras 2018, 62, 65.

voa herättäväksi. Budapestin mukaan Ukraina teki petoksellisen täyskäännöksen Eurooppa-integraatiosta, jota Unkari oli vieläpä tukenut. Järeimpänä vastavetonaan Unkari esti NATO-Ukraina komission ministeritason yhteistyön kesään 2018 saakka.⁴⁸ Romanian mukaan opetuslaki heikensi huomattavasti Ukrainan romanialaisten oikeuksia, ja Bukarestissa sekä presidentti Iohannis että ulkoministeriö katsoivat Kiovan rikkoneen kansainvälisiä vähemmistöperiaatteita sekä oman lupauksensa romanian opetuksen jatkumisesta. Iohannis peruutti Ukrainan-valtiovierailunsa eikä vastaanottanut Korkeimman Radan puhemiestä. Romanian parlamentti peräti vetosi Porošenkoon lain palauttamiseksi uusintakäsittelyyn.⁴⁹

Shestopaletin mukaan samaisena syksynä 2017 Porošenko varoi kirkollisessa diskurssissaan määrittelemästä politiikkojen roolia ortodoksien ykseyden saavuttamisessa.⁵⁰ On houkuttelevaa arvioida, että presidentti implikoi Ukrainan perustuslain säätämää kirkon ja valtion erillisyyttä.⁵¹ Huomio kiinnittyy kuitenkin siihen, että diplomaattiset kriisit naapurimaiden kanssa sitoivat presidentinhallintoa paitsi valtiovierailujen peruuntumisina, myös Porošenkolle osoitettujen vetoamusten muodossa. Siten valtiojohdon resurssit eivät olisi riittäneet kirkollisen hajaannuksen selvittämiseen. Se, että epäedullinen tehtävä vakuuttaa naapurimaat Ukrainan ja opetuslain jaloista päämääristä lankesi muodollisesti ulkoministeri Klimkinille, ei vähentänyt Porošenkon osuutta.⁵² Klimkin on päinvastoin nähtävä presidentin luottomiehenä tehtävässä, sillä tämä tuskin muutoin olisi saattanut toimia virassaan koko presidentin virkakauden ajan.

Helmi-maaliskuussa 2018 naapurimaiden kritiikkiä kärjisti vielä Ukrainan perustuslakituomioistuimen päätös kumota vuoden 2012 laki valtion kieliperiaatteista, jonka nojalla oli suotu alu-

48 Lamminparras 2018, 63–64, 69; Péter Sijjártó (1978–), Unkarin Ulko- ja kauppaministeri 2014–.

49 Lamminparras 2018, 67, 69; Klaus Werner Iohannis (1959–), Romanian presidentti 2014–.

50 Shestopalets 2020, 156.

51 KY.

52 Lamminparras 2018, 64, 67–69; Pavlo Klimkin (1967–), Ukrainan ulkoministeri 2014–2019.

eellisen kielen asema niille alueille, joilla vähemmistökieltä puhui vähintään 10 prosenttia asukkaista. Rajanaapurien reaktion eska-
loituminen on paitsi looginen myös ymmärrettävä, sillä Ukrainan
venäjän-, romanian- ja unkarinkieliset olivat laajalti hyödyntäneet
tämän mahdollisuuden. Toisaalta huhtikuussa 2018 Romania ja Uk-
rainana saavuttivat yhteisymmärryksen. Kahdenkeskinen sopimus sil-
ti pikemmin heijasti Bukarestin käsitystä Romanian historiallisista
rajoista ja käytännössä mitätöi uuden opetuslain romaniankielisten
osalta.⁵³

Porošenkon kannalta tämä laiha sopu ilmiselvästi vapautti
voimavaroja autokefalia-prosessiin. Myös Shestopalets ajoittaa pre-
sidentin kirkollisen diskurssin toisen jakson alkaneen huhtikuussa
2018: presidentin retoriikka muuntui ”radikaalimmaksi ja kauas-
kantoisemmaksi”, avainmuutoksenaan autokefalian politisoiminen
ja sen esittäminen Ukrainan itsenäisyyden kynnyksysymyksenä.⁵⁴
Porošenkon kielenkäyttöön ilmestyivätkin ensi kertaa paitsi perus-
teelliset uhkakuvat, myös esitys ratkaisusta.⁵⁵

Kirkosta kärkiteema

Romanian-selkkauksen laannuttua huhtikuun 2018 puolivälissä
Porošenko tiivistä kokonaispoliittisen linjansa seuraavasti:

Autokefaalinen Ukrainan ortodoksinen paikalliskirkko – se
on avaintekijä valtiollisuudellemme ja itsenäisyydellemme.
Armeija – se kaitsee Ukrainan maaperää. Kieli – se kaitsee
ukrainalaista sydäntä. Kirkko – se kaitsee ukrainalaista sie-
lua.⁵⁶

Huomionarvoisinta ovat tämän tahtotilan ilmaisut. Presidentti tote-
aa ensiksi ikään kuin maallisen kolminaisuuden – armeijan, kielen

53 Lamminparras 2018, 58, 66–70.

54 Shestopalets 2020, 155–156.

55 IV 2018a.

56 ”Помісна Автокефальна Українська Православна Церква – є
ключовим елементом нашої державності і нашої незалежності. Бо
армія – боронить українську землю. Мова – боронить українське серце.
Церква – боронить українську душу.” ТЧНУ 2018a.

ja kirkon – Ukrainan ajattomiksi tukipyylväiksi. Toiseksi hän toistaa aamenenomaisesti verbiä *boronyt'* (боронить, puolustaa/varjella).⁵⁷

Mielenkiintoisinta presidentin diskurssissa on se, että valtionpäähenkilö esittää juuri kirkon ratkaisuksi Ukrainan monivuotiseen kriisiin. Huolimatta merkittävästä tehtävästään ukrainalaisten sydänten puolustajana kunnia ei langennut eikä voinut langeta kielelle. Päinvastoin, ukrainan aseman korotusyritykset olivat kilpistyneet armottomaan vastustukseen lähinaapureista, joista välirikko Unkarin kanssa vielä jatkui.⁵⁸ Myöskään asevoimat eivät soveltuneet avaintekijäksi, sillä niitä tarvittiin alueellisen yhtenäisyyden, maan suveriniteetin ja valtiollisen itsenäisyyden turvaamiseen – siis sotilaallisiin toimiin. Tämän mission toteuttamista silmällä pitäen Donetskin ja Luhanskin hallintoalueilla toiminut Terrorisminvastainen operaatio (ATO) lakkautettiin 30.4.2018, ja sen korvasi Yhdistyneiden voimien operaatio (OOC).⁵⁹

Porošenko perustelikin paikalliskirkkoa ikään kuin se ratkaisisi kaikki maan ongelmat. On syytä olettaa, että presidentti tahtoi tulevia vuoden 2019 vaaleja silmällä pitäen määrittää ja rajata diskurssin vähiten konfliktialttiiseen teemaan, kirkkoon.⁶⁰ Varhaiseen vaalikampanjan avaukseen autokefalia-argumentilla kannusti sekin, että pari kuukautta myöhemmin hänelle mitattiin ainoastaan 14–16 prosentin kannatus, vastaehdokas Julia Tymošenko kerryttäessä yhtäläisen suosion.⁶¹

Oletusarvoisesti hengellinen teema lankesi ja lankeaisi hedelmälliseen maaperään. Arvioitiinhan vuonna 2018 Kiovan patriarkaatin saaneen taaksensa 43 % ortodokseista eli 29 % koko väestöstä.⁶² Kannatuspotentiaali ei rajautuisi yksin kansallismielisiin, sillä kyseilyssä luottamusta ”kirkkoon yleensä” ilmaisi noin 60 prosenttia, kun

57 TCHY 2018a; vrt. Shestopalets 2020, 157; tautologian voi tulkita myös retorisenä keinona. Porošenko puhui TCHY:n suositussa keskusteluohjelmassa *Vapaa sana* (Свобода слова) ja siksi ydinviestin välittyminen piti varmistaa toistoilla.

58 Lamminparras 2018, 58, 64, 69.

59 IY 2018a; Lamminparras 2018, 61.

60 Vrt. Shestopalets 2020, 170.

61 RFERL 2018; Julia Tymošenko (1960–), Ukrainan pääministeri 2005 ja 2007–2010.

62 Razumkov 2020, 4, 14.

taas esimerkiksi Radan ja tuomioistuinten lukemat jäivät selkeästi alemmiksi.⁶³ Paitsi suotuisan mielipideilmaston vuoksi, korostaakseen asemaansa paikalliskirkkodiskurssin määrittäjänä Porošenko esitti puheessaan Korkeimmalle Radalle kysymyksen autokefaliasta ratkeavan Kiovan kasteen 1030-vuotisjuhlaksi, siis aivan kuukausien sisällä.⁶⁴

Presidentti teki Radalle selkoa kaksi päivää aiemmasta kirjeestään Ekumeeniselle Patriarkalle. Tässä kirjeessään Porošenko kirjoitti lausuvansa kaikkien maan kansalaisten toiveen, heidän joukossaan niiden,

jotka, saatuaan kasteensa Konstantinopolin Äiti-Kirkolta 1030 vuotta sitten, tunnustavat ortodoksista kristillistä uskoa – pyydän Teidän myöntävän autokefalia-Tomoksen Ortodoksiselle kirkolle Ukrainassa.⁶⁵

Porošenko viittaa tässä maan ortodoksian historialliseen kehitykseen, joskin kasteen tasajuhlavuoden alleviivaamisen voi tulkita lisäsyöksi Tomoksen myöntämiselle. Toisaalta lausuessaan vetoamuksen kaikkien maanmiestensä suulla presidentti vihjasi edustavansa yhtä lailla Moskovan alaista kirkkoa. Viimeksi mainittu huomautti heti kanonista menettelyä painottaen, että autokefaliaa saattaa anoa ainoastaan kirkko, mutta ettei se moista pyyntöä ollut lähettänyt Konstantinopoliin.⁶⁶ Luultavasti myös Konstantinopolin kutsuminen ”Äiti-Kirkoksi” kirjoitti kritiikkiä UOK:ssa.

Perimmäisenä Porošenkon lausunnossa kuultaa sen kiistäminen, että kirkollinen jatkumo toteutuisi Moskovasta käsin.⁶⁷ Esimerkiksi Pachlovskan mukaan Kiovan hiippakunnan siirtäminen Moskovan alaisuuteen vuonna 1686 muutti ukrainalaisortodoksian ”kapinoivan

63 Еленский 2013, 30–31; vuonna 2020 kirkkoa ”moraalisena auktoriteettina” piti yhä 45 % (Razumkov 2020, 8).

64 Балачук 2018.

65 ”які належать до української православної спільноти, які, завдяки Хрещенню, отриманому від Константинопольської Матері-Церкви 1030 років тому, сповідають православну християнську віру – прошу Вас надати Томос про автокефалію Православній Церкві в Україні.” ЗВЕРНЕННЯ; kirkollisen yhteisön nimitys on alkuperäistekstistä.

66 ВЗЦЗ 2018.

67 Vrt. esim. TCHУ 2018a.

kansan arvojärjestelmästä” imperiumin rakentamisen työvälineeksi, ”dogmaattisen ja sortavan” venäläisen ortodoksisuuden korvatessa paikallisen version.⁶⁸ Moskovan patriarkaatin ulkosuhdejohtaja, metro-poliitta Ilarion, tyytyi ensivastineessaan ainoastaan maltillisesti avaamaan Ukrainan skisman taustoja sekä pohtimaan Porošenkon ja skismaatikkojen yhteyksiä Konstantinopoliin.⁶⁹

Venäläisvaikutuksesta länteen

Porošenkon näkemyksessä autokefalia tarjoaisi kokonaisvaltaisen ratkaisun Ukrainan moniulotteiseen kriisiin. Perusteluinaan presidentti esitti seuraavat näkökohdat:

Koko kansakuntamme katsoo Teitä kunnioituksella ja toivolla, sillä yksin Teidän vallassanne on – antaa meille ykseys, rauha ja yksimielisyys, joita me niin tarvitsemme ja jotka meiltä niin kauan on evätty. – – Tämä kauan odotettu dokumentti entisestään vahvistaa uskonnollista vapautta Ukrainassa ja tunnustusten välistä rauhaa, lujittaa kansalaisoikeuksia ja -vapauksia.⁷⁰

Merkillepantavaa on, ettei Porošenko diskurssissaan määrittele, mikä uhkasi maan uskovien keskinäistä rauhaa tai kansalaisvapauksien toteutumista, eikä nimenomaisesti eritellyt, kuinka autokefalia hälventäisi mainitut uhkakuvat. Kirjeen korkeakirkollisuus selittää osittain asian – poliittisten ohjelmien käsittely ei kuulu Ekumeenisen Patriarkan toimenkuvaan – mutta tästäkin huolimatt-

68 Pachlovska 2009, 50. Pachlovska ei kuitenkaan pohdi, missä määrin ”venäläisortodoksian monokulttuurissa” oli kyse Pietari I henkilökohtaisista intresseistä. Pietari I:n kirkkopoliitiikka ja sen jatkumo 1700-luvun lopulle ks. esim. Hosking 1997, 226–230.

69 ОВЦС 2018a.

70 ”Вся наша нація дивиться на Вас з благоговінням та надією, бо саме у Ваших силах – дарувати нам єдність, мир і згоду, яких ми так потребуємо і яких ми так довго були позбавлені. – – Цей довгоочікуваний документ ще більше укріпить релігійну свободу в Україні та міжконфесійний мир, посилить права та свободи громадян.”
ЗВЕРНЕННЯ.

ta Porošenkon argumentit jäävät ilmapiksi ja vaikuttavat enemmänkin poliittisilta iskulauseilta.

On mielenkiintoista, että UOK:n metropoliitta Onufri ainoana varoitti autokefalialla luotavan rinnakkaisrakenteen vain polarisoivan kansalaisten rivejä. Pyrkimys ei siten tukisi Ukrainan turvallisuutta, vaan jakaisi maan.⁷¹ Kielenkäytön näkökulmasta Onufri käänsi presidentin argumentit näin itseään vastaan. Toisaalta Porošenko valaisi tarkempia syitä autokefalian tavoitteluun puheessaan Radalle:

Tomos vahvistaa itsenäisyyttämme. Se tekee tyhjäksi perusajatukset siitä poliittisesta projektista, jota kutsutaan "venäläiseksi maailmaksi" ja jonka kehittivät nimenomaan Venäjän ortodoksisen kirkon hierarkit. -- Sittemmin tämä Ukrainalle vaarallinen poliittinen harhaoppi otettiin käyttöön Venäjän Federaation johdossa.⁷²

Porošenkon mukaan ukrainalaiset eivät kuuluneet neuvostolaiseen eivätkä kuulu venäläiseen valtakuntaan; ukrainalainen kirkko luotiin 1000 vuotta aiemmin Konstantinopolissa, ja autokefalian myötä maa ainoastaan palaisi "historiansa juurille".⁷³ Toisena kielikuvana presidentti hyödynsi Ukrainan paluuta "eurooppalaiseen kotiinsa".⁷⁴

Diskurssissaan presidentti jätti kuitenkin tietoisesti avoimeksi niin 'Euroopan' kuin 'juurtenkin' sisällön sekä varsinkin sen, miten ortodoksinen paikalliskirkko suhteutui näihin. Riabchukin ja Pachlovskan mukaan Ukrainan ortodoksisuuden eriytyminen "byzanttilaisen autoritäärisestä", "etatistisesta" ja "panslaavilais-imperialistisesta" venäläisvastineestaan käynnistyi vuosina 2002–2003.⁷⁵ Maltillisemmän näkemyksen mukaan ukrainalaisidentiteetin erilli-

71 СІПВ 2018.

72 "Такий Томос зміцнить нашу незалежність. Він видалить рудименти того політичного проекту, який називається "руським міром" і який придумали саме ієрархи Російської православної церкви. -- потім цю небезпечну для України політичну ересь взяла на озброєння влада Російської Федерації." Роценко 2018. "Venäläisestä maailmasta" ja "Pyhästä Rus'ista" ks. esim. Малков 2006, 59; Suslov 2014, 67–68; Naydenova 2016, 38–39, 42.

73 Косик 2018.

74 ТЧНУ 2018b.

75 Riabchuk 2009, 22; Pachlovska 2009, 40.

syys – mukaan lukien ortodoksisuus – palautuu ”perinteiseen vuorovaikutukseen eurooppalaisen sivistyksen” kanssa; ortodoksisen kirkon asema ”omana alajärjestelmänään” yhteiskunnassa periytyy Puola-Liettuan ajoista.⁷⁶ Tämän lisäksi syksyn 2013 ja kevään 2014 tapahtumat olivat lähentäneet Ukrainan ortodokseja, ja nämä kokivat oman hallintootteensa vankentuneen.⁷⁷

Porošenkon avoimeksi jäävät ilmaisut vahvistavat ajatusta varhaisesta vaalikampanjoinnista, jossa ulkopoliittisena linjana oli länsiorientaatio ja sisäpolitiikan argumenttina vähiten kriisialtis paikalliskirkko. Sikäli kuin Porošenkon väite Eurooppa-suuntautuneisuuden 70-prosenttisesta kannatuksesta Keski-Ukrainassa oli edes suuntaa-antava, idea läntisestä perimästä saattoi sinänsä pohjautua todelliseen kokemukseen. Tai kääntäen, presidentti asetteli sanansa yleisönsä mukaisiksi.⁷⁸ Nämä tulkinnat eivät toki sulje toisiaan pois.

Keskustelu valtuuksista

Toisin kuin aiemmissa autokefalia-pyrkimyksissä, nyt Kiova sovelsi jäsennellympää strategiaa. Vetoimuksen Ekumeeniselle patriarkalle allekirjoittivat kyllä Kiovan patriarkaatti ja UAOK.⁷⁹ Tästä huolimatta valtiojohton ja poliitikkojen puolueettomuus on mitä kyseenalaisinta, sillä Korkeimman Radan osaksi tuli vain tukea äänestyksessä presidentin Konstantinopoliin jättämää autokefalia-anomusta.⁸⁰

Presidentin, Kiovan patriarkaatin ja UAOK:n roolijaolla pyrittiin nähtävästi osoittamaan prosessin oikeellisuutta. Koska päätös anoa tai olla anomatta täyttä itsenäisyyttä kuuluu yksin kirkkoyhteisölle, kirkonmiesten allekirjoitus toimi vakuutteluna autokefalia-anomuksen aitoudesta. Täten presidenttiä ei voisi moittia toimivaltansa ylittämisestä, eivätkä kanonisuudeltaan epäselvien Kiovan patriarkaatin ja autokefaalisen kirkon asemat häiritseisi prosessia.⁸¹

76 Wawrzonek 2014, 13.

77 Ketola 2016, 367.

78 TCHY 2018b.

79 Укрінформ 2018a.

80 Міланова 2018.

81 Vrt. Lamminparras 2019, 273.

Moskovan alaista UOK:ta yllä kuvattu työnjako ei vakuuttanut, se päinvastoin moitti valtiokoneistoa toimivaltansa ylittämisestä.

Ukrainassa Kirkko ei omaa valtiollista statusta ja on erotettu valtiosta, eikä valtiovallalla siten ole perusteita sekaantua kirkollisiin kysymyksenasetteluihin. Kysymys kirkollisen autokefalian myöntämisestä lukeutuu kanonisen oikeuden piiriin, eikä valtiollisten lakien valtuuksiin.⁸²

Porošenko vastasi tyyntyttelemällä toisia kirkkoyhteisöjä autokefalian seuraamuksista. Presidentin mukaan mahdollisesta ukrainalaiskirkosta ei tulisi valtiollista eikä kenenkään omantunnonvapaus vaarantuisi.⁸³

Tosin Porošenko itse heikensi vakuuttelujaan, ellei peräti kumonnut niitä. Tiedotuksessa paikalliskirkon muodostamista käsiteltiin nimittäin vain viimeistelyä odottavana. Lisäksi siinä esitettiin Ekumeenisen Patriarkan sekä patriarkaatin Pyhän Synodin osaksi yhtyvän näkemykseen.⁸⁴ Hetkeä myöhemmin Porošenko kiirehti lausumaan, että prosessi on aluillaan.⁸⁵

Presidenttiä voi moittia etuilusta, mutta tosiasiassa tämä(kin) ulostulo tähtäsi diskursiivisen johtoaseman ylläpitämiseen. Pyhän Synodin kokouksessa 22.4.2018 Konstantinopolissa Ukraina kuului kyllä asialistaan, mutta pyynnön saatuaan Synodi päätti jatkaa keskustelua sisarkirkkojen kanssa.⁸⁶ Siinä mielessä Porošenko luki tilannetta osuvasti, että päätös kieltämättä ennakoi lopputulemaa. Onhan erikoista, että pan-ortodoksisuuden puolestapuhujana kunnostautunut Ekumeeninen patriarkaatti yleensä katsoi asian jatkomenettelyn arvoiseksi.⁸⁷

82 "Церква в Україні не має державного статусу та відокремлена від держави, то й державна влада не має підстав втручатися у церковні справи. Питання надання церковної автокефалії належить до компетенції канонічного права, а не до компетенції державних законів." ВЗЦЗ 2018.

83 ІУ 2018b.

84 ПРЯМИЙ 2018.

85 ПП 2018.

86 ОП 2018.

87 ОП 2018.

Kritiikki poliittisuudesta

Ukrainassa Porošenko saattoi esittää tapahtumat työvoittona, näin vahvistaen asemaansa paikalliskirkon puhemiehenä. Aivan kuten koko kriisissä vuodesta 2014 lukien, kanonisen Moskovan alaisen kirkon reaktio kehitykseen oli kuitenkin hillitty:

- Autokefalia myönnetään Kirkolle, eikä valtiolle, ja siksi myös aloite tämän statuksen anomiseen kuuluu Kirkolle, eikä valtiolle.
- – Sen lisäksi on hälyttävää, että autokefalian myöntäminen Ortodoksiselle Kirkolle Ukrainassa käsitetään ei vain uskonnollisena, vaan samoin geopolitiittisena pyyteenä.
- – Kirkolle pyrkimys autokefaliaan ei ole poliittinen, vaan seurakuntakuntaopillinen, so. kuin tulee Kirkon eloon ja luontoon Kristuksen Ruumiina (vrt. Ef. 1:22–23).⁸⁸

Toisin kuin Porošenko, UOK torjui maalliset intressit kirkollisen järjestyksen perusteluina sekä nosti esiin ekklesiologisia piirteitä. Asettaen paikalliskirkkodiskurssin teologiseen viitekehykseen UOK pyrki kääntämään paikalliskirkkodiskurssin itselleen suotuisammaksi ja siten säilyttämään johtoasemansa.

Pisteliään oli samaisen kirkon ulkosuhteiden osaston varapuheenjohtaja, arkkimandriitta Mykola Danylyvytš (Nikolai Danilevitš). Hän ironisoi keskustelua huomauttamalla siitä, että mediassa Porošenkon puhe Radalle sai otsikon ”Yhden ukrainalaisen ortodoksisen kirkon muodostaminen”. Asian absurdius on Danylyvytšin mukaan verrannollinen sellaiseen uutiseen, että UOK:n piispaainkokous kokoontuisi metropoliitta Onufrin kutsusta aiheenaan Ukrainan NATO- ja EU-jäsenyydet.⁸⁹

88 ”Автокефалія надається Церкві, а не державі, а тому й ініціювати чи просити про цей статус має Церква, а не держава. – Разом з тим, викликає стурбованість те, що надання автокефалії Православній Церкві в Україні розглядається як питання не лише релігії, але й геополітики. – Для Церкви питання автокефалії є не політичним, а еклесіологічним, тобто таким, що стосується життя й природи Церкви, як Тіла Христового (пор. Єф. 1:22–23).” ВЗЦЗ 2018; UOK:n maltillisuus vuodesta 2014 ks. Hudson 2018, 1369; ks. myös Hurskainen & Laitila 2023, 260–261.

89 ВПЦ 2018; Mykola Danylyvytš (1977–), UOK:n ulkosuhteiden osaston

Tässä vaiheessa myös Moskovan patriarkaatin ulkosuhteista vastaava metropoliitta Ilarion jatkoi aiempaa diskurssiaan, joskin piikikkäämmin. Ilarion alleviivasi jokaisen [kanonisen ortodoksisen] paikalliskirkon tukevan UOK:ta ja tuomitsevan hajaannuksen. Toisena argumenttinaan metropoliitan voi tulkita implikoineen Ukrainan hienoista jälkeenjääneisyyttä:

Nykyaikaisissa yhteiskunnissa, sellaisissa maissa kuin Venäjä, Ukraina, suurimmassa osassa muita maita Kirkko on erotettu valtiosta: sen [Kirkon] tulee itse ratkaista ongelmansa sekä säätää statuksensa. Ei ole maallisen vallan tehtävä sanella Kirkolle, millaisessa muodossa tämä toimii, millaisen hallinnollisen järjestysmuodon tämä valitsee.⁹⁰

Polemiikki hengellisen ja maallisen vallan erosta oli kärjistynyt, sillä Porošenkon piti jo viikkoa aiemmin erikseen painottaa autokefalia-prosessin epäpoliittisuutta. Ristiriitaisesti presidentti totesi tämän rukoiltuaan asian puolesta Kiovan patriarkaatin hiippakuntakatedraalissa Dniprossa.

On tärkeää, että ukrainalaisilla on oma vahva tie Jumalan tykö ja oma vahva ukrainalainen kirkko. Korostan, ettei tämä ole poliittinen pyrintö. Pyrinnössä on kyse valtiomme suvereniteetista, valtiomme olemassaolosta, itsenäisyydestä. Itsenäisen paikalliskirkkohan on valtion määre.⁹¹

Tässäkin presidentin implikaationa kuultaa lopulta paluu (määrittelemättömään) autenttiseen ukrainalaisuuteen. Laveasti tulkittuna

---

varapuheenjohtaja 2012–.

90 "В современном обществе, в таких странах, как Россия, Украина, в большинстве других стран Церковь отделена от государства: она сама должна решать свои проблемы и определять свой статус. Не дело светских властей диктовать Церкви, какую форму бытия, какую форму административного устройства ей избирать." ОВЦС 2018а.

91 "Важливо, щоб українці мали свою власну українську дорогу до Бога і свою власну українську церкву. Наголошую, що це не є політичне питання. Це питання суверенності нашої держави, існування нашої держави, незалежності. Бо незалежна помісна церква є атрибутом держави." Укрінформ 2018b.

Porošenko viittaa siihen, että useimmat ortodoksiset paikalliskirkot muodostuivat nationalismiin aikakaudella kansallisten rajojen mukaisesti.⁹² Saman tulisi koskea myös Ukrainaa, ja poliittisena viestinä näkemys todennäköisesti tavoitti valikoidun kuulijakuntansa. Tosin sellaisenaan se pikemmin jakoi ortodokseja ja heikensi näiden keskinäistä luottamusta – aivan kuten Onufri oli ennalta varoitellut.⁹³

Johtopäätökset

Petro Porošenkon astuessa virkaansa vuonna 2014 Ukrainassa toimi kolme ortodoksista kirkkoa, joista Moskovan alainen UOK piti itseään ainoana kirkko-oikeudellisesti laillisena ja Kiovan kasteen jatkumona. Kaksi muuta olivat vuonna 1992 syntynyt Kiovan patriarkaatti ja keuhalla 1990 uudelleen muodostettu autokefaalinen kirkko.

Vasta Itä-Ukrainan rintaman vakiinnuttua keuhalla 2015 Porošenko saattoi tehdä avauksensa paikalliskirkkokysymyksessä. Presidentin kirkollisessa diskurssissa voi yleisesti nähdä kaksi jaksoa, joista ensimmäinen kattoi vuodet 2014–2017. Leimallinen piirre tälle ajalle oli hienovaraisuus. Vaikka presidentti toistuvasti totesi ulkoiset uhat Ukrainalle, hän pidättäytyi mainitsemasta niiden alkuperää. Eräs peruste tähän varovaisuuteen oli Porošenkon oma sitoumus Moskovan alaiseen UOK:hon.

Presidentti pyysi aluksi oman kirkkonsa tukea autokefalia-prosessille, mutta kielteisen vastauksen saatuaan kääntyi Konstantinopolin Ekumeenisen patriarkaatin puoleen. Maaliskuun 2016 vierailu Konstantinopolissa Ekumeenisen Patriarkan Bartolomeoksen luona osoittautui kuitenkin yhtä lailla tuloksettomaksi. Konstantinopoli ei katsonut asiakseen aktivoitua ennen kesäksi 2016 suunniteltua yleisortodoksista kokousta. Venäjän ortodoksisen kirkon poisjäänti tästä synodista muutti Konstantinopolin käsityksen Ukrainan asemasta: ikään kuin rangaistuksena Ekumeeninen patriarkaatti nähtiin vastedes maan äitikirkkona.

Samaan aikaan Ukrainan hengellisyydessä mitattiin huomattava muutos, kun vuonna 2016 valtakunnallisesti Kiovan patriarkaatin yh-

92 Metso 2015.

93 ЦІІВ 2018.

teisökseen mainitsi 25 prosenttia ja Moskovan alaisen UOK:n 15 prosenttia. Toisaalta ortodokseista alle 40 prosenttia sitoutui korostetun ukrainalaiseen kirkkoon. Uskottavin syy polarisaatioon sinänsä piili kevään 2014 tapahtumissa: siinä missä UOK oli ennen Krimin anneksointia ja Itä-Ukrainan taisteluja tukenut Ukrainan eurointegraatiota ja itsenäisyyttä, uuden metropoliitta Onufrin lausunnot latistuiivat kestästä 2014 alkaen tasapainohakuisiksi.

Kiihkeä sisäpoliittinen debatti keskittyi ukrainan kielen ja kulttuurin ideologisointiin, ja Korkein Rada sääti lukuisia ukrainan asemaa kohentavia ja venäjän käyttöyhteyksiä heikentäviä lakeja. Kansalais- ja poliittisen keskustelun kärjistyminen muuntui vähitellen yhdeksi ponneksi Porošenkon kirkollisessa diskurssissa – ortodoksien ykseyden lisäksi autokefalia takaisi yhteiskunnallisen sovun. Konstantinopolin uudelleentulkinnasta rohkaistunut Porošenko pyysi tältä jälleen syksyllä 2017 autokefaliaa. Silti hän suhtautui varovaisesti poliitikkojen rooliin prosessissa, minkä voi tulkita perustuslaissa säädetyn kirkon ja valtion eron noudattamisena.

Toinen peruste syyskuun 2017 varovaisuudelle muodostui siitä, että valtiojohdon kädet olivat sidotut ulkopoliittisiin selkkauksiin. Uusi opetuslaki oli astunut voimaan päiviä aikaisemmin: siinä opetuskieleksi määritettiin yksin ukraina viidennestä luokasta alkaen, jos kohta EU-kielillä opetusta saisi tarjota valikoiduissa aineissa. Naapurimaat kilvan tuomitsivat Kiovan kielipolitiikan, kärkkäimpinä Unkari ja Romania, joista ensimmäinen esti NATO-Ukraina ministerityön kesäkuuhun 2018 asti ja joista jälkimmäinen tilapäisesti katkaisi jopa valtionpäämiesten yhteydet.

Toinen jakso Porošenkon kirkollisessa diskurssissa käynnistyi-kin Romanian kanssa saavutetun laiha sovun jälkeen huhtikuussa 2018, ja jaksoa luonnehtivat kärkevyys ja kauaskantoisuus. Poliitikansa Porošenko kiteytti siten, että Ukrainaa puolustavat kieli, armeija ja kirkko – missä läpi kuului vuoden 2019 presidentinvaalien kampanja-avaus. Kirkkokysymyksessä Porošenko siirtyi korostamaan autokefaliaa kokonaisvaltaisena vastauksena Ukrainan ongelmiin: itsenäinen paikalliskirkko enentäisi uskovien keskinäistä sovintoa ja vahvistaisi maan riippumattomuutta.

Otollisen maaperän tarjosi se, että vuonna 2018 laskennallisesti 29 % väestöstä lukeutui Kiovan Patriarkaattiin, Moskovan alaisen

kirkon jäädessä kauas taakse. Vahvasti itsenäisyysmielisenä pidetyn valtionpäämies Leonid Kravtšukin tavoin presidentti esitti itsensä paikalliskirkkodiskurssin valtiaana eikä enää kaihtanut ilmaisemasta Ukrainaa uhkaavien ilmiöiden alkuperää.

Porošenko anoi Ekumeeniselta Patriarkalta autokefaliaa, vastaanotti Kiovan Patriarkaatin ja UAOK:n piispojen allekirjoittaman anomuksen ja antoi lopuksi selonteon Radalle. Jälkikäteen toimitetussa äänestyksessä Rada tuki aietta selvin luvuin. Moskovan patriarkaatti ja sen alainen Ukrainan ortodoksinen kirkko tuomitsivat heti presidentin ja poliitikkojen toimet: autokefaliaa saattoi anoa vain kirkko, ja kirkon järjestys pohjaa seurakuntaoppiin Kristuksen ruumiista.

Arvattavasti Porošenko sivuutti kritiikin venäläisenä informaatiovaikuttamisena. Presidentin mukaan autokefalia nimenomaisesti torjui Moskovan Patriarkaatissa kehitetyn ja sittemmin Kremlin käyttöönotettaman ”venäläisen maailman” projektin. Autokefalian myötä ukrainalaiset palaisivat juurilleen, eurooppalaisuuteen – kumpaan Porošenko ei määritellyt sisällöllisesti. Presidentin tiivissanaisuus viittasi siten pikemmin vaalikampanjointiin eurointegraatioteemalla, samoin kuin se, että hän esitti riippumattoman paikalliskirkon kohtalonkysymyksenä Ukrainan itsenäisyydelle ja olemassaololle. Luovuttihan Porošenko anomuksensa Konstantinopolin ”Äiti-Kirkolle” kaikkien ukrainalaisten nimissä, siis myös Moskovan alaisten ortodoksien. Täten presidentti piilotetusti vihjasi Ukrainan ortodoksisuuden periytyvän katkeamatta Bosporilta.

Porošenkon menetelmällisestä tietämättömyydestä kieli se, että hän ilmoitti autokefalia-prosessin alkaneen, vaikka Ekumeeninen Patriarkaatti päätti huhtikuussa 2018 vain keskustella asiasta sisarkirkkojen kanssa. Kotimaassa Porošenkon tiedotus antoi ymmärtää, että myöntö on askeleen päässä. Presidentin yliaktiivisuus kostautui, sillä hän joutui useasti rauhoittelemaan muita kirkkoja autokefalian mahdollisista seuraamuksista sekä vakuuttelemaan prosessin epäpoliittisuutta. Porošenkon sanoin kyse oli ukrainalaisten ikiomasta tiestä Jumalan luo, ja kirkon itsenäisyys oli (käsitteellisesti) valtion ominaisuus. Mutta mikäli syynä piili uskovien Jumala-suhteen järjestäminen, miksi kirkon etnisyys olisi Kaikkivaltiaalle kynnyskysymys?

Lyhenteet

ECUPATRIA	Ekumeenisen Patriarkaatin Kirkkojen Maailmanneuvoston pysyvä edustusto
OKU	Ortodoksinen kirkko Ukrainassa
UAOK	Ukrainan autokefaalinen ortodoksinen kirkko
UOK	Ukrainan ortodoksinen kirkko (Moskovan patriarkaatti)
UOKKP	Ukrainan ortodoksinen kirkko Kiovan patriarkaatti

Lähteet

- @poroshenko (2015). Привітав в Україні представників Вселенського Патріарха. Єдина помісна православна церква допоможе єднанню країни, 28.7.2015. <https://twitter.com/poroshenko/status/626025807769661440>. Luettu 25.9.2023.
- Балачук, Ірина (2018). Порошенко проситиме Варфоломія визнати Українську помісну автокефальну церкву. *Українська Правда*, 17.4.2018. <https://www.pravda.com.ua/news/2018/04/17/7177939/>. Luettu 25.9.2023.
- BBC (2016). Порошенко обговорив з Варфоломієм помісну православну церкву, 10.3.2016. https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2016/03/160310_poroshenko_church_vc. Luettu 25.9.2023.
- IУ (Интерфакс-Україна, 2018a). Порошенко объявил о завершении АТО и начале операции объединенных сил на территории Донецкой и Луганской областей, 30.4.2018. <https://interfax.com.ua/news/general/502346.html>. Luettu 25.9.2023.
- (2018b). Єдина Помісна Православна Церква не стане державною – Президент Порошенко, 19.4.2018. <https://interfax.com.ua/news/political/500071.html>. Luettu 25.9.2023.
- Косик, Олександр (2018). Петро Порошенко: «Отримавши автокефалію Української Православної Церкви, ми повернемося до витоків своєї історії». *Львівський Портал*, 8.5.2018. <https://portal.lviv.ua/exclusive/2018/05/08/petro-poroshenko-otrimavshi-avtokefaliyu-ukrayinskoj-pravoslavnoyi-tserkvi-mi-povernemosya-do-vitokiv-svoeyi-istoriyi/>. Luettu 25.9.2023.

КУ (Конституція України). Розділ II ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА Стаття 35. <http://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>. Luettu 25.9.2023.

Kyivpost (2017). Poroshenko says Ukraine has right to have autonomous church, 7.9.2017. <https://www.kyivpost.com/ukraine-politics/poroshenko-says-ukraine-right-autonomous-church.html>. Luettu 25.9.2023.

Markovich, Alexandra (2016). As more Ukrainians choose Kyiv Patriarchate, push intensifies for unified national Orthodox church. *Kyivpost*, 23.6.2016. <https://www.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/divided-by-politics-orthodox-church-fails-to-unite-ukrainian-people-417077.html>. Luettu 25.9.2023.

Міланова, Яна (2018). Рада підтримала «церковне звернення» Порошенка. *Українська Правда*, 19.4.2018. <https://www.pravda.com.ua/news/2018/04/19/7178130/>. Luettu 25.9.2023.

ОП (Οἰκουµενικόν Πατριαρχεῖον, 2018). Communiqué of the Holy and Sacred Synod (04.22.2018), 22.4.2018. https://www.patriarchate.org/-/anakoinothen-tes-agias-kai-ieras-synodou-22-04-2018-?_101_INSTANCE_MF6geT6kmaDE_languageId=en_US. Teksti ei löydy mainitulla osoitteella, mutta on sellaisenaan taltioitu ECUPATRIA:n sivulla <https://www.ecupatria.org/2018/04/12/president-of-ukraine-visited-the-ecumenical-patriarchate/>. Luettu 25.9.2023.

ОВЦС (Русская Православная Церковь. Отдел внешних церковных связей, 2018a). Митрополит Иларион: Создание Поместной Церкви не может быть инициировано светской властью, 19.4.2018. <https://mospat.ru/ru/news/47523/>. Luettu 25.9.2023.

— (2018b). Митрополит Волоколамский Иларион: Не дело светских властей диктовать Церкви, какую форму бытия ей избирать, 27.5.2018. <https://mospat.ru/ru/news/47426/>. Luettu 25.9.2023.

ПП (Петро Порошенко, 2018). Вселенський Патріархат розпочинає процедури, необхідні для надання автокефалії Українській Православній Церкві, 22.4.2018. <https://www.facebook.com/retroporoshenko/posts/1256280721172984>. Luettu 25.9.2023.

Прямий (2018). Україна як ніколи близька до появи власної автокефальної помісної церкви – Порошенко, 17.4.2018. <https://prm.ua/ukrayina-gotova-stvorenniya-novoyi-avtokefalnoyi-tserkvi/>. Luettu 25.9.2023.

ПУ (Президент України). Naettu aikavälillä 3.3.2016–25.9.2023. <https://www.president.gov.ua/news/last?date-from=03-03-2016&date-to=25-09-2023>. Luettu 25.9.2023.

- Razumkov (Razumkov centre, 2020). *Особливості релігійного і церковно-релігійного самовизначення громадян України: тенденції 2000-2020рр. (Інформаційні матеріали). 2000-2020рр. (Інформаційні матеріали)*. Київ: Razumkov centre.
- Рощенко, Олена (2018). Порошенко: Власна церква – необхідний атрибут незалежної держави. *Українська Правда*, 19.4.2018. <https://www.pravda.com.ua/news/2018/04/19/7178128>. Luettu 25.9.2023.
- РС/RFERL (Радіо Свобода/Radio Free Europe Radio Liberty, 2019). Філарет закликає Епіфанія «нічого не робити всередині церкви» без його згоди, 14.5.2019. <https://www.radiosvoboda.org/a/news-filaret-epifaniy/29940475.html>. Luettu 25.9.2023.
- (2018). Ukraine’s Tymoshenko Announces Presidential Run, 20.6.2018. <https://www.rferl.org/a/ukrainian-opposition-leader-tymoshenko-announces-presidential-run/29306750.html>. Luettu 25.9.2023.
- СПВ (Синодальний інформаційно-просвітницький відділ УПЦ, 2018). Синод звернувся до вірних УПЦ щодо інформації про можливість «надання Томосу про автокефалію Православної Церкви в Україні», 25.5.2018. <http://news.church.ua/2018/05/25/sinod-zvernuvsya-dovirnix-upc-shhodo-informaciji-pro-mozhlivist-nadannya-tomosu-pro-avtokefaliyu-pravoslavnoji-cerkvi-v-ukrajini/>. Luettu 25.9.2023.
- СПЖ (Спілка православних журналістів, 2017). To the anniversary of Kharkov Council, or a few words about how M.A. Denisenko was “expelled” from Church, 27.5.2017. <https://spzh.news/en/istorija-i-kulytura/42446-to-the-anniversary-of-kharkov-council-or-a-few-words-about-how-m-a-denisenko-was-expelled-from-church>. Luettu 25.9.2023.
- ТСНУ (ТСН Україна, 2018а). Українська православна церква є “матір’ю” для російської – Порошенко, 24.4.2018. <https://tsn.ua/politika/ukrayinska-pravoslavna-cerkva-ye-matir-yu-dlya-rosiyskoyi-poroshenko-1144542.html>. Luettu 25.9.2023.
- (2018b). РПЦ діє за дорученням Росії – Порошенко, 5.5.2018. <https://tsn.ua/politika/rpc-diye-za-doruchennyam-rosiyi-poroshenko-1150506.html>. Luettu 25.9.2023.
- УАПЦ (Українська Автокефальна Православна Церква, ei päivätty). ІСТОРІЯ ЦЕРКВИ. <http://www.soborna.org/history/uk/001.html>. Ao. tili on suljettu, mutta internet-tallenne siitä on päivätty 12.4.2022. <https://web.archive.org/web/20220412003313/http://www.soborna.org/history/uk/001.html>. Luettu 25.9.2023.
- Укрінформ (2018а). Оголошення України канонічною територією Москви є територіальною претензією – Президент, 23.4.2018. <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/2447552-ogolosenna-ukraini->

kanonichnou-teritorieiu-moskvi-e-teritorialnimi-pretenziami-prezident.html. Luettu 25.9.2023.

(2018b). Порошенко у Дніпрі помолився за Україну та автокефалію, 17.5.2018. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2462679-porosenko-u-dnipri-pomolivsa-za-ukrainu-ta-avtokefaliu.html>. Luettu 25.9.2023.

УП (Українська Правда, 2016). Серед церковних лідерів українці найбільше довіряють Філарету, 6.12.2016. <https://www.prawda.com.ua/news/2016/12/6/7129011/>. Luettu 25.9.2023.

УПЦ (Українська Православна Церква, 2018). Коментар протоієрея Миколая Данилевича «Щодо чергової спроби створення єдиної Церкви руками держави», 17.4.2018. <https://www.youtube.com/watch?v=sEbvсPsKOWU>. Luettu 25.9.2023.

УПЦКП (Українська Православна Церква Київський Патріархат,

—(-1). Звернення Помісного Собору до української православної пастви, 22.6.2019. <https://www.cerkva.info/news/711-2/>. Luettu 25.9.2023.

—(-2). СВЯТИЙШИЙ ПАТРИАРХ КИЇВСЬКИЙ І ВСІЄЇ РУСИ-УКРАЇНИ ФІЛАРЕТ. <https://www.cerkva.info/biografiya-svyatijsjhyj-patriarh-kyyivs/>. Luettu 25.9.2023.

—(-3). СТАТУТ ПРО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ КИЇВСЬКОГО ПАТРИАРХАТУ. <https://www.cerkva.info/306-2/>. Luettu 25.9.2023.

UAR (UA Region, ei päivätty). СПІЛКА ПРАВОСЛАВНИХ ЖУРНАЛІСТІВ, ІНФОРМАЦІЙНЕ АГЕНТСТВО. <https://www.ua-region.com.ua/39738055>. Luettu 25.9.2023.

ВЗЦЗ (Відділ зовнішніх церковних зв'язків УПЦ, 2018). Заява Відділу зовнішніх церковних зв'язків Української Православної Церкви з приводу звернення Президента України до Вселенського Патріарха Варфоломія щодо «надання Томосу про автокефалію Православній Церкві в Україні», 21.4.2018. <http://vzcz.church.ua/2018/04/21/zayava-viddilu-zovnishnix-cerkovnix-zvyazkiv-ukrajinskoji-pravoslavnoji-cerkvi-z-privodu-zvernennya-prezidenta-ukrajini-do-vselenського-patriarha-varfolomiya-shhodo-nadannya-tomосу-pro-avtokefaliyu/>. Luettu 25.9.2023.

ЗВЕРНЕННЯ (ЗВЕРНЕННЯ Президента України до Вселенського Патріарха Варфоломія про надання Томосу про автокефалію Православної Церкви в Україні).

Kirjallisuus

- Borțun, Dumitru & Săvulescu, Silvia (2009). *Analiza discursului public*. București: Școala Națională de Studii Politice și Administrative (SNSPA).
- Damaskinos, Ksenofontoslainen (2020). Vuosien 2018–2019 kanoniset kiistat Ukrainan autokefaalisen ortodoksisen kirkon muodostamisessa. *Teologinen Aikakauskirja* 125:2, 133–149.
- Denysenko, Nicholas (2018). *The Orthodox Church in Ukraine: A Century of Separation*. DeKalb: North Illinois University Press.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Fairclough, Norman (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Hosking, Geoffrey (1997). *Russia: People and Empire 1552–1917*. Cambridge (Ma): Harvard University Press.
- Hudson, Victoria (2018). The Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate as a Potential ‘Tool’ of Russian Soft Power in the Wake of Ukraine’s 2013 Euromaidan. *Europe-Asia Studies*, 70:9, 1355–1380. <https://doi.org/10.1080/09668136.2018.1536780>
- Hurskainen, Heta (2020). Ukrainan tilanne ekumeenisen osallistumisen valossa 1991–2019. *Teologinen Aikakauskirja* 125:2, 150–166.
- Hurskainen, Heta & Laitila Teuvo (2023). *Ukraina on meidän! Kirkot ja politiikka Ukrainan ja Venäjän suhteissa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Еленский, Виктор (2013). Украинское православие и украинский проект. Teoksessa [toim. ei mainittu], *Pro et Contra*, Том 17, № 3–4 (май-август 2013). Washington D.C.: Carnegie Endowment for International Peace, 27–44.
- Ketola, Mikko (2020). Ukrainan kreikkalaiskatolisten tie 2014–2019. *Teologinen Aikakauskirja* 125:2, 118–132.
- Ketola, Mikko (2016). Ukrainan kirkot 2000-luvun kriiseissä. *Teologinen Aikakauskirja* 121:4, 361–369.
- Ketola, Mikko (1995). Ukrainan kirkkokunnat neuvostoajan jälkeisessä murroksessa 1991–1993. *Ortodoksia* 44, 141–167.
- Ketola, Mikko (1991). Länsi-Ukrainan uniaattikysymys uskontopoliittisena ja ekumeenisena ongelmana. *Ortodoksia* 41, 164–176.

- Kuzio, Taras (1997). *Ukraine under Kuchma. Political Reform, Economic Transformation and Security Policy in Independent Ukraine*. Basingstoke, Hampshire and London: MacMillan Press LTD.
- Лайдинен Эйнар & Веригин, Сергей (2004). *Финская разведка против Советской России. Специальные службы Финляндии и их разведывательная деятельность на Северо-Западе России (1918–1939 гг.)*. Петрозаводск: Компания РИФ.
- Laitila, Teuvo (2020). Sadan vuoden itsenäisyys: Tie ortodoksiseen kirkkoon Ukrainassa. *Teologinen Aikakauskirja* 125:2, 101–117.
- Laitila, Teuvo (2010). Ukrainan ortodoksiset kirkot. Teoksessa Maija Turunen (toim.), *Kirkot ja uskonnot itäisessä Euroopassa*. Helsinki: Edita Publishing, 328–342.
- Laitila, Teuvo (1994). Sekasorrosta sortoon? Ortodoksian sisäisiä ongelmia Ukrainassa. *Teologinen Aikakauskirja* 99, 528–531.
- Lamminparras, Nico (2019). Kristuksen viitan repijät Kiovan kastelähteellä. Kiista Ukrainan kansallisesta kirkosta. Teoksessa Timo Kapanen & Nico Lamminparras (toim.), *Aatteiden ja herätysten virrassa*. Suomen Kirkkohistoriallisen seuran Toimituksia 239. Helsinki: Suomen Kirkkohistoriallinen seura, 243–279.
- Lamminparras, Nico (2018). Valtapeliä vähemmistöasialla. Unkarin, Romanian ja Ukrainan kielisota 2017–2018. Teoksessa Juha Mäkinen (toim.), *Tiede ja ase*, Vol 2018, No. 76. Helsinki: Suomen Sotatieteellinen seura, 54–72.
- Lamminparras, Nico (2015). Vain valtaklikki vaihtui. Ukraina 2014–2015. *Sotilasaikakauslehti* 90:9, 16–19.
- Малков, Георгий (2006). *Контрреволюция духа. Святая Русь и возрождение России (церковно-политические очерки)*. Москва: Белый берег.
- Merlo, Simona (2019). L'ortodossia ucraina: verso l'unità o la frantumazione? Teoksessa Andrea Franco e Oleg Rummyantsev (a cura di). *Eurasiatica*, 14 L'Ucraina alla ricerca dell'equilibrio. *Sfide storiche, linguistiche e culturali da Porošenko a Zelens'kyj*. Venezia: Edizioni Ca' Foscari, 189–198.
- Metso, Pekka (2015). Kansalliset ortodoksiset kirkot ja diaspora. *Teologia.fi*, 19.5.2015. <https://teologia.fi/2015/05/kansalliset-ortodoksiset-kirkot-ja-diaspora/>. Luettu 25.9.2023.
- Naydenova, Natalia (2016). Holy Rus. (Re)constructing of Russia's civilizational identity. Teoksessa *Slavonica*, 21:1–2. London: Taylor & Francis, 37–48.

- Pachlovska, Oxana (2009). *Finis Europae Contemporary Ukraine's Conflicting Inheritances from the Humanistic "West" and the Byzantine "East"* (A Triptych). Teoksessa Larissa M.L. Zaleska Onyskevych & Maria G. Rewakowicz (eds.), *Contemporary Ukraine on the Cultural Map of Europe*. New York: Shevchenko Scientific Society, 40–68.
- Pilipenko, Viktor & Kasjanov, Georgi (1997). *Ukrainian historia*. Helsinki: Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen instituutti.
- Puleri, Marco (2019). La 'questione russa' nel dibattito intellettuale e politico dell'Ucraina del post-Majdan. Teoksessa Andrea Franco e Oleg Rumyantsev (a cura di). *Eurasiatica, 14 L'Ucraina alla ricerca dell'equilibrio. Sfide storiche, linguistiche e culturali da Porošenko a Zelens'kyj*. Venezia: Edizioni Ca' Foscari, 139–150.
- Remy, Johannes (2015). *Ukrainian historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Riabchuk, Mykola (2009). Cultural Fault Lines and Political Divisions: The Legacy of History in Contemporary Ukraine. Teoksessa Larissa M.L. Zaleska Onyskevych & Maria G. Rewakowicz (toim.), *Contemporary Ukraine on the Cultural Map of Europe*. New York: Shevchenko Scientific Society, 18–28.
- Shestopalets, Denys (2020). Church and State in Ukraine after the Euromaidan: President Poroshenko's Discourse on Religion, 2014–2018. *Politics and religion* 13:1, 150–179. <https://doi.org/10.1017/S1755048319000221>
- Shlikhta, Natalia (2016). Eastern Christian Churches Between State and Society: An Overview of the Religious Landscape in Ukraine (1989–2014). *Kyiv-Mohyla Humanities Journal* 3, 123–142. <https://doi.org/10.18523/kmhj73945.2016-3.123-142>
- Suslov, Mihail (2014). "Holy Rus". The geopolitical imagination in the contemporary Russian Orthodox Church. *Russian Politics & Law* 52:3, 67–86. <https://doi.org/10.2753/RUP1061-1940520303>
- Wawrzonek, Michał (2014). *Religion and Politics in Ukraine. The Orthodox and Greek Catholic Churches as Elements of Ukraine's Political System*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholar Publications.
- Zaharchenko, Artem & Zaharchenko Olena (2021). The influence of the 'Tomos narrative' as a part of the Ukrainian national and strategic narrative. *Corvinus of Sociology and Social Policy* 12, 163–178. <https://doi.org/10.14267/CJSSP.2021.1.7>

Abstract in English

Nico Lamminparras: A Local Church at the Request of the President? Petro Poroshenko's Discourse on a National Ukrainian Orthodox Church in 2018

The year 2018 was decisive for the Ukrainian Orthodoxy. President Poroshenko openly advocated and promoted autocephaly, the full independence of the Church. The new local Church amalgamated in 2019 from the Kyiv Patriarchate and the Ukrainian Autocephalous Orthodox Church. The Ukrainian Orthodox Church under the Moscow Patriarchate condemned the President's activity as a politicization of spirituality and emphasized canonical justice.

Employing discourse analysis with a focus on social context and word choice, I examine Poroshenko's arguments and actions in his quest for a local Church, as well as the impact of political developments. Here, the (use of) language is not limited to describing phenomena, but presents an incidental, even alleged, version of them. Poroshenko's ecclesiastical comments from 2018 provide material for the analysis.

Poroshenko had enshrined autocephaly as a fatal question for Ukraine since spring 2018, in preparation for the 2019 elections. According to him, autocephaly would avert Russian influence and strengthen Ukraine's sovereignty. However, due to his passionate activity the president had to assure the apolitical nature of the process and the neutrality of the state. Paradoxically, the issue only concerned the path to the Almighty – but it had to be a national one.